

27.02.2026

До проф. Сергей Игнатов
Министър на образованието
и науката

***Относно:** Становище на група граждански организации и експерти от сферата на образованието по проектите на концепции за промяна на учебните програми*

Уважаеми министър Игнатов,

Настоящото становище и свързаните препоръки са изготвени съвместно от група граждански организации с дългогодишен опит в сферата на политиките и работата на терен по темите на предучилищното и училищното образование. Те целят да бъдат внесени подобрения в проектите на концепции за промяна на учебните програми, както и в цялостния процес на организация на тази така ключова за България реформа.

Приветстваме усилията на Министерството на образованието и науката (МОН) да инициира промяна в учебните програми, по които учат българските ученици. Учебното съдържание и структурата на учебния план са едни от водещите фактори за качествено образование. В момента те не отговарят на нуждите на учениците и не отразяват динамиките на съвременния свят.

Публикуваната от МОН през февруари 2025 г. концепция поставя основа за начало на процеса по промяна на учебните програми. Смятаме обаче, че както в нея, така и в последващите концепции за промени по отделните предмети, липсват важни аспекти, задължителни за успешно провеждане на реформата.

В настоящия документ сме описали няколко конкретни стъпки, които според нас биха подобрили и допълнили цялостния процес по реформа на учебните програми. **Предлагаме също на направим среща с Вас, за която да разговаряме по тази тема, по възможност на 11 март 2026 г. или в друго, удобно за Вас, време.**

1. Ясно описание на процеса по промяна на учебните програми

Първата стъпка от комплексна, цялостна и важна реформа като тази в учебните програми би трябвало да бъде ясно описание на процеса на работа по промените. Считаме, че без тази първа стъпка не може да се премине към разписване на конкретни учебни програми по предмети, чиито концепции са предмет на настоящото обществено обсъждане.

В първоначалната концепция липсва **детайлизиране на стъпките**, по които ще се изпълни реформата - от диагностиката на проблемите през планирането и изпълнението до апробирането, мониторинга и подобрението ѝ. Липсва и **времеви план** за изпълнение на реформата. Ако тя започне без ясен процес на работа, рискуваме това да са поредните добри намерения в сферата на образованието, без гаранции за успех. Описанието на процеса би следвало да включва и информация **по какъв начин** започнатата от МОН цялостна реформа на учебните програми **ще се съгласува с** продукта от мащабния **проект** за модернизация на учебните програми 5-7 клас, който се осъществява **с подкрепата на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, както и как процесът ще стъпи на добри практики и сравнения с успешни реформи в други страни.**

2. Фокус върху целите на образователната система

Нито концепцията от февруари 2025 г., нито настоящите концепции по предмети не включват ясна визия какви са целите на образователната система, към които България се стреми и за които промените в учебните програми ще допринесат. Опитът на други държави, успешно реформирали учебните си програми, сочи, че първата стъпка от реформата е **определяне на пълния набор от общообразователни компетентности (компетентностен модел)**, които учениците трябва да са развили накрая на задължителното си училищно образование, за да са успешни в живота след него. Ясното дефиниране на тези компетентности е основата, върху която стъпват всички следващи идеи за промени в образователната система.

3. Насоченост към развитие на максималния потенциал на всички ученици

Въпреки критичните реакции по време на миналогодишното обществено обсъждане на общата концепция за промени, точка 7 от нея продължава да залага цел новите учебни програми да са насочени към ученици “със средни когнитивни способности”.

Способностите на учениците не са даденост по рождение, а би трябвало да се развиват чрез образователните дейности. Концепцията следва да предлага базови общообразователни компетентности до нива, постижими за дефинирано мнозинство от учениците. И трябва ясно да посочи как това ще бъде осъществявано успешно - с помощта на учителите им и при ефективни подготовка, мотивация и начин на работа на педагогическите специалисти. Концепцията би следвало да предлага конкретни мерки за оптимизиране на тези три условия с цел пълноценното интегриране на всички компетентности в учебния процес. В допълнение към базовите компетентности, предлагаме също да се обсъди възможността за **по-силна персонализация** на учебните програми, чрез надграждащи възможности за по-задълбочено и разширено изучаване на предметни области по избор на ученика.

4. Създаване на централна методическа база данни в помощ на учителите

Предлагаме да се създаде апробирана методическа база данни по всеки предмет и за всяка компетентност, с цел улесняване на работата на учителите при въвеждането и актуализирането на компетентностите в учебния процес. В базата може да има различни методически категории като учене чрез преживяване, проектно-базирано учене, игровизирани подходи и симулации, както и подходи, насочени към различните стилове на учене, от които всеки учител да може да подбере според своя стил на преподаване и потребностите на своите ученици. Такава база би надградила и актуализирала значително подготовката на учителите и би спестила много време и усилия за индивидуално проучване и подготвяне на методически подходи.

5. Описание на рамковостта на учебните програми

В общата концепция се залага принципът на рамковост на новите учебни програми, но той не е **описан подробно и подкрепен с ясни детайли** как точно ще се осъществи. Тъй като това е основна промяна спрямо настоящата образователна система, смятаме, че тази част от концепцията трябва да се разшири и детайлизира. Рамковостта на програмите трябва да бъде водещ принцип и в отделните концепции по предмети, които в момента са предмет на обществено обсъждане.

Рамковият характер на учебните програми дава голяма свобода на директорите и учителите, вкл. в разработването на собствени цели, учебно съдържание и др., но изисква и високо ниво на професионална подготовка на учителите. Затова ключова част от предложената реформа следва да бъде **подобряването на квалификацията на педагогическите специалисти**.

6. Фокус върху интердисциплинарността и междупредметните компетентности, социално-емоционалните умения, интеркултурния диалог и изследователския подход

Както в общата концепция, така и в тези по предмети, е спомената важността на ключови понятия като изграждането на междупредметни връзки и развиването на социално-емоционалните умения. Смятаме, че тези ключови аспекти от новите програми следва да бъдат по-детайлно описани и да бъде ясно **по какъв начин новите програми ще гарантират интердисциплинарност** в преподаването на учебното съдържание и развиване на социално-емоционални умения.

В тази връзка намираме за погрешна стратегията реформата да се осъществява на база отделни концепции по различните предмети - много по-ефективно би било да говорим за **предметни области със силна съгласуваност между тях**. На такъв принцип смятаме също, че трябва да бъдат сформирани и отделните работни групи, които ще работят по изготвянето на програмите, като се координират от свързващо звено, което да осигурява необходимата интердисциплинарност.

Задължително условие е също така **в работните групи да бъдат включени експерти с профил и професионален опит в тази посока**, както и специалисти с фокус социално-емоционални умения.

Смятаме за важно, също така, новите учебни програми да включват задължително интеркултурни елементи и да насърчават межкултурния диалог и знания. В българските училища се обучават голям процент деца и ученици от традиционните етнически малцинства, увеличава се броят на децата мигранти, а с оглед на съвременните възможности за обучение в чужбина, принадлежността ни към Европейския съюз и други международни общности, голямата част от днешните ученици контактуват с представители на други културни, етнически и национални общности. Затова новите учебни програми трябва да утвърдят допълнително интеркултурната перспектива като неизменна част от българското образование.

7. Не механично олекотяване, а учебни програми с добра структура и приложимост на знанията и уменията

Предложената през 2025 г. концепция определя настоящите учебни програми като “прекалено амбициозни откъм съдържание и скорост”. Разбираме необходимостта от премахване на излишна фактология и осигуряване на повече време за упражнения и развиване на умения. Едновременно с това смятаме, че **механичното олекотяване на учебен материал няма да бъде от полза** на българските ученици. Стремехът би следвало да бъде към учебни програми с много **добра структура и приложимост на знанията и уменията** в реалния живот.

8. Включване на предучилищното и началното образование

Настоящите проекти на концепция изключват предучилищното и началното образование, което считаме за пропуск. Според Закона за предучилищното и училищното образование **предучилищното образование е задължително от учебната година, която е с начало в годината на навършване на 4-годишна възраст** на детето. Би следвало инструментите за развиване на компетентности в децата и учениците, какъвто инструмент са учебните програми, да бъдат съгласувани през целия период на задължителното образование. Особено важно е концепциите да включват ранни умения като сензомоторика, социално-емоционални и когнитивни умения, за които има физиологично предопределени етапи на развитие в предучилищна възраст.

9. Отпадане или преформулиране на аспекта за “възпитателната функция” на училището

Намираме използваната в общата концепцията формулировка за “възпитателна функция” на училището за спорна. Училището има и сега възпитателна функция, доколкото организацията и редът на училищната среда почиват на определени регулации - напр. ненасилие, уважително отношение, подход, основан на рамка от права и задължения и т.н. Така формулирана, както в предложената обща концепция, **възпитателната функция отваря вратите за прокарване на идеи, по които няма необходимият широк и основан на задълбочени дискусии обществен консенсус** - в т. ч. въвеждане на задължителни конфесионални учебни предмети и нарушаване на чл. 11, ал. 1 от ЗПУО, според която “предучилищното и училищното образование в Република България е светско”, отношение към децата с различна сексуална ориентация и т.н. Предлагаме

тази част или да отпадне напълно, или да се преформулира с ясно обяснение какво точно означава и как ще се реализира възпитателна функция.

10. Включване на съпътстващи реформи

Учебните програми са **само един от множество фактори**, които оказват влияние върху ученето на учениците. Тези фактори са взаимосвързани и затова е необходимо всички да бъдат засегнати в общата концепция. Промяната в учебните програми трябва да върви едновременно и съгласувано с промени в:

- структурата на образователната система, в т. ч. удължаване на периода на основното образование;
- базовата и продължаващата квалификация на учители и директори;
- системата за оценяване на учениците;
- начина на подготовка, одобрение и използване на учебници и учебни материали, вкл. дигитални ресурси, различни от тях;
- ранното детско развитие, образователна интеграция и приобщаващото образование;
- процесите и структурите за поемане на отговорност и отчетност в системата на образованието;
- възможности за трансфериране в цялата система на предучилищното и училищното образование на добрите практики от натрупания опит на иновативните училища във връзка с прилагането на Наредба №4 от 30 ноември 2015 г. - чл. 3, ал. 2 относно общия брой часове от раздел А и раздел Б и чл. 4, ал. 2, т. 3 относно броя учебни седмици за една учебна година;
- дискутиране на оптималния брой учебни седмици за една учебна година, регламентирани в чл. 4, ал. 1 от Наредба №4 от 30 ноември 2015 г. за учебния план;
- планиране изпълнението на задължението на държавата да създава условия за разширяване на възможностите за целодневна организация на учебния ден съгласно чл. 102. ал. 1 от ЗПУО;
- въвеждане на оценка на добавената стойност при оценяване на работата на отделните училища и прекратяване на практиката всички училища да бъдат сравнявани чрез “хоризонтални класации” на базата на резултатите от НВО и ДЗИ;
- въвеждане на допълнителни механизми за финансиране на училищата в селските райони, така че те да функционират нормално въпреки малкия брой ученици;
- яснота и съдържателна дефиниция на достъпа до образование, която да гарантира правото на всяко дете да участва пълноценно в обучението от I до XII клас, да напредва и да завърши успешно. Това включва осигуряване на физически, икономически, езикови, културни, психосоциални и педагогически условия като неразделна част от самото право на образование.

Препоръчваме общата концепция да включва визия, конкретни предложения, както и процес за осъществяване с **конкретни стъпки и времева рамка за промени във всички тези точки** и сме на разположение да предоставим експертен капацитет за подготовката им.

11. Описание на експертния и административен капацитет, необходим за осъществяване на реформата

Истинската промяна на учебните програми е необходима, широкообхватна и задълбочена реформа. За нейното пълноценно осъществяване е **нужен силен експертен и административен капацитет, както и осигуряване на необходимия финансов и времеви ресурс** за ангажиране на най-добрите учители, академични преподаватели и други специалисти.

Дългосрочността на процеса по промени на програмите изисква също стабилен и независим екип, който да не се влияе от промените в политическата среда в България.

12. Регулярно участие на представители на гражданския сектор в процеса по промени на учебните програми

Гражданският сектор разполага с опит и експертност, които могат да допринесат за успешно протичане на процеса по промени в учебните програми. Многократно сме заявявали готовността и желанието ни за конструктивно партньорство с МОН и институциите.

Призоваваме за създаване на **ясна структура и/или процес, които да осигурят регулярно участие на нашите представители в процеса по разработване на програмите**. Вярваме, че това ще допринесе за по-качествена и добре комуникирана с обществото реформа.

На разположение сме за обсъждане на направените предложения. За контакт: Люба Йорданова, L.yordanova@zaednovchas.bg, 0899 294430

Настоящото становище е подкрепено от следните граждански организации и експерти:

- Асоциация “Родители”
- д-р Жена Лазарова, невроучен и психолог - когнитивно и социално-емоционално развитие
- Илко Йорданов, изследовател
- Ирина Манушева, застъпник за качествено образование
- Сдружение за споделено учене ЕЛА
- Сдружение “Институт за прогресивно образование”
- Сдружение “Коалиция за медийна грамотност”
- Сдружение “Национална мрежа за децата”
- Сдружение “Образование без раници”
- Фондация “Джунър Ачийвмънт България”
- Фондация “Заедно в час”

- Фондация за образователна трансформация
- Фондация “Телерик Академия”
- Фондация “Тръст за социална алтернатива”
- Център за междуетнически диалог и толерантност Амалипе